

วิชาการศึก

เรื่อง

โรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว (Leukemia)

โรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว หรือลูคีเมีย (Leukemia) เป็นโรคมะเร็งที่เกิดขึ้นในไขกระดูก เกิดจากมีเซลล์เม็ดเลือดขาวตัวอ่อนเติบโตผิดปกติโดยไม่ทราบสาเหตุ การแบ่งตัวอย่างไม่หยุดของเซลล์เหล่านี้ ได้ไปรบกวนการสร้างเม็ดเลือดปกติชนิดอื่นของไขกระดูก ทำให้เม็ดเลือดแดง เม็ดเลือดขาวปกติ และเกล็ดเลือดลดลง ส่งผลให้ผู้ป่วยมีภาวะโลหิตจาง มีเลือดออกผิดปกติ มีไข้เลือดตามร่างกาย ติดเชื้อง่าย นอกจากนี้เซลล์มะเร็งยังสามารถไปสะสมตามอวัยวะอื่นๆ เช่น ตับ ม้าม ต่อมน้ำเหลือง ทำให้ผู้ป่วยมีต่อมน้ำเหลือง ตับ ม้ามโต มะเร็งเม็ดเลือดขาวชนิดเฉียบพลันจัดเป็นโรคมะเร็งที่มีความรุนแรงสูง พบได้ทุกเพศทุกวัย พบมากขึ้นในผู้สูงอายุและเป็น 1 ใน 10 โรคมะเร็งที่พบบ่อยในประเทศไทย

แบ่งตามชนิดของเซลล์มะเร็ง

1. มะเร็งเม็ดเลือดขาวชนิดมัยอีโลจีนิส (myelogenous leukemia) เป็นชนิดของมะเร็งที่เกิดจากเซลล์ในสาย myeloid เติบโตผิดปกติ
2. มะเร็งเม็ดเลือดขาวชนิดลิมโฟซิติค (lymphocytic leukemia) เป็นชนิดของมะเร็งที่เกิดจากเซลล์ในสาย Lymphoid

ทั้งนี้ การแบ่งชนิดของมะเร็งเม็ดเลือดขาวจะมีผลต่อการเลือกวิธีการรักษา เนื่องจากมะเร็งเม็ดเลือดขาวแต่ละชนิดมีการดำเนินโรคและการพยากรณ์โรคที่แตกต่างกัน

ปัจจัยเสี่ยงของการเกิดมะเร็งเม็ดเลือดขาว

- ปัจจุบันยังไม่พบสาเหตุที่แน่ชัดของการเกิดโรค แต่ปัจจัยเสี่ยงเหล่านี้ก็ส่งผลต่อการเกิดโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวได้
- การได้รับรังสีขนาดสูง เช่น รังสีนิวเคลียร์
  - การรับเคมีบำบัด เกิดจากการรักษาโรคมะเร็งชนิดอื่นๆ ด้วยตัวยาเคมี เนื่องจากยาเคมีบำบัดบางกลุ่มอาจเพิ่มความเสี่ยงต่อการเป็นโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวได้
  - การสัมผัสกับสารเคมีในสิ่งแวดล้อม เช่น สารเคมีในกลุ่มพวกเบนซีน และยาฆ่าแมลงบางชนิด

- โรคทางพันธุกรรม เช่น โรคดาวน์ซินโดรม
- อายุ ยิ่งอายุมากขึ้น โอกาสเกิดมะเร็งเม็ดเลือดขาวก็ยิ่งสูงขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่อายุ 60 ปีขึ้นไป
- ผู้ป่วยโรคไขกระดูกเสื่อม (Myelodysplastic syndrome, MDS)

อาการของมะเร็งเม็ดเลือดขาว

เนื่องจากเซลล์เม็ดเลือดที่ผิดปกติไปรบกวนการสร้างเม็ดเลือดชนิดต่างๆ ทำให้เกิดอาการดังนี้

- เม็ดเลือดแดงลดลง ผู้ป่วยอาจมีอาการจากภาวะโลหิตจาง เช่น เหนื่อยง่าย ใจสั่น วิงเวียนศีรษะ
- เม็ดเลือดขาวลดลง ทำให้ติดเชื้อได้ง่ายขึ้น
- เกล็ดเลือดลดลง ทำให้มีภาวะเลือดออกง่ายกว่าปกติ อาจพบจุดเลือดออกหรือจ้ำเลือดตามตัว รวมถึงภาวะเลือด

หยุดยาก

นอกจากนี้ผู้ป่วยอาจมีอาการเบื่ออาหาร น้ำหนักลด คลำพบก้อนตามตัวหรือปวดกระดูกได้

การวินิจฉัยมะเร็งเม็ดเลือดขาว

การเจาะเลือดตรวจความสมบูรณ์ของเม็ดเลือด (complete blood count, CBC) อาจพบฮีโมโกลบินต่ำ เกล็ดเลือดต่ำ จำนวนเม็ดเลือดขาวสูงหรือต่ำกว่าปกติก็ได้ และอาจพบเม็ดเลือดขาวตัวอ่อนได้ แพทย์จะตรวจยืนยันการวินิจฉัย โดยการตรวจไขกระดูก เพื่อบันทึกจำนวนเซลล์ตัวอ่อน ส่งตรวจพิเศษเพื่อแยกชนิดของเซลล์ myeloid และ lymphoid รวมถึงส่งตรวจโครโมโซมเพื่อการพยากรณ์โรค

การเจาะไขกระดูกเป็นการตรวจที่จำเป็นในการวินิจฉัยมะเร็งเม็ดเลือดขาว โดยแพทย์จะใช้เข็มดูดและตัดชิ้นเนื้อบริเวณหลังกระดูกสะโพกหรือหลังกระดูกเชิงกราน (ไม่ใช่การเจาะน้ำไขสันหลัง) ระยะเวลาในการเจาะประมาณ 10-15 นาที และไม่ต้องนอนโรงพยาบาล

การรักษามะเร็งเม็ดเลือดขาว

แพทย์จะประเมินชนิดของโรค อายุและสุขภาพโดยรวมของผู้ป่วย ก่อนแนะนำวิธีการรักษาที่เหมาะสม ซึ่งได้แก่

1. เคมีบำบัด (Chemotherapy) เป็นการรักษาหลักสำหรับมะเร็งเม็ดเลือดขาวชนิดเฉียบพลัน โดยยาจะไป

ทำลายเซลล์มะเร็งที่แบ่งตัวอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ไขกระดูกสามารถสร้างเม็ดเลือดปกติขึ้นมาใหม่ เคมีบำบัดมีทั้งชนิดกิน ฉีดเข้าหลอดเลือดดำและฉีดเข้าน้ำไขสันหลัง ผู้ป่วยมะเร็งเม็ดเลือดขาวชนิดเฉียบพลันมักต้องใช้เคมีบำบัดร่วมกันหลายชนิด โดยแพทย์จะพิจารณาตามชนิดและความรุนแรงของโรค รวมถึงความแข็งแรงของผู้ป่วยด้วย เพราะเคมีบำบัดจะมีผลข้างเคียงต่อเซลล์อื่นๆ ของร่างกาย โดยเฉพาะเซลล์ที่แบ่งตัวอย่างรวดเร็ว เช่น เยื่อบุทางเดินอาหาร เซลล์ในไขกระดูก ทำให้ผู้ป่วยมีอาการเจ็บปาก ถ่าย

เหลว โลหิตจาง เม็ดเลือดขาวต่ำหรือเกล็ดเลือดต่ำ ดังนั้นในระหว่างการรักษา ผู้ป่วยอาจต้องได้เลือดและเกล็ดเลือด รวมถึงยา รักษาตามอาการเพื่อลดผลข้างเคียง เช่น ยาแก้ไอ ยาแก้ปวด ยากระตุ้นเม็ดเลือดขาว เป็นต้น

2. การรักษาแบบจำเพาะเจาะจงต่อเซลล์มะเร็ง (Targeted therapy) เป็นยาที่ออกฤทธิ์เฉพาะเจาะจงต่อ

เซลล์มะเร็ง โดยไม่ทำลายเซลล์ปกติ เช่น ยาที่ออกฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ไทโรซีนไคเนส (Tyrosine kinase inhibitor) ที่ใช้รักษาผู้ป่วย มะเร็งเม็ดเลือดขาวเรื้อรังชนิดมีอิมัลลอยด์ (Chronic myeloid leukemia)

3. การปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิด (Stem cell transplantation) แพทย์จะนำเซลล์ต้นกำเนิดจากเลือดหรือไข

กระดูกของตัวเอง (Autologous transplantation) ญาติพี่น้องหรือผู้บริจาค (Allogeneic transplantation) ที่เข้ากันได้ มาปลูกถ่ายให้ผู้ป่วยหลังจากได้รับการฉายรังสีเพื่อลดโอกาสกลับเป็นซ้ำ

การติดตามผลการรักษาและการดูแลตนเอง

หลังรักษาจนโรครอยู่ในระยะสงบแล้ว แพทย์จะนัดตรวจอาการและเจาะเลือดทุก 1-2 เดือนในช่วงปีแรก ถ้าผลตรวจปกติ จะนัดติดตามทุก 3-6 เดือนอย่างน้อย 5 ปี จึงจะถือว่าหายขาดจากโรค เพราะโอกาสกลับเป็นซ้ำจะลดลงเมื่อเวลานานขึ้น

การดูแลตนเองของผู้ป่วยมะเร็งเม็ดเลือดขาว

- ดูแลสุขภาพอนามัย และความสะอาด โดยเฉพาะในช่องปากและฟัน เพื่อป้องกันการติดเชื้อ
- ไม่ควรอยู่ในที่แออัด หรือการระบายอากาศไม่ดี เพื่อลดโอกาสติดเชื้อทางเดินหายใจ
- รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย และปรุงสุกด้วยความร้อน ล้างผักให้สะอาด ปอกเปลือกผลไม้ เพื่อลดโอกาสติดเชื้อทางเดินอาหาร
- ดื่มน้ำสะอาดมากๆ พักผ่อนให้เพียงพอ อย่าเครียด

ข้อวินิจฉัยการพยาบาลข้อที่ 1 : มีการติดเชื้อ (Infection)

ข้อมูลสนับสนุน

- มีอาการแสดงของการติดเชื้อในแต่ระบบของร่างกาย เช่น ถ่ายเหลว ไอมีเสมหะ เจ็บคอ ถ่ายปัสสาวะแสบขัด มีฝ้าขาวในปาก เหงือกอักเสบ ซ้ำ ระดับความรู้สึกตัวเปลี่ยนแปลง มีแผลอักเสบตามผิวหนัง
- ผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการพบเชื้อ
- มีไข้ หนาวสั่น
- เม็ดเลือดขาวต่ำหรือสูง
- ANC (Absolute Neutrophil count) < 500 cell
- ซีฟจรเร็ว หัวใจเต้นเร็ว

เกณฑ์การประเมินผล

- สัญญาณชีพปกติ
- การตรวจทางห้องปฏิบัติการไม่พบเชื้อ
- ไม่มีอาการแสดงของการติดเชื้อ
- ANC > 500 cell

กิจกรรมการพยาบาล

- วัดสัญญาณชีพทุก 4 ชั่วโมง ถ้า BT > 38.5 องศาเซลเซียส ใช้และให้ยาลดไข้ตามแผนการรักษา หากยังไม่ลดลงให้รายงานแพทย์
- กระตุ้นให้ดื่มน้ำมากๆ
- ให้การพยาบาลโดยยึดหลัก Aseptic technique
- จัดแหล่งติดเชื้อ เช่น เคาะปอด คูดเสมหะ กระตุ้นให้อไอ ทำความสะอาดแผล ดูแลความสะอาดช่องปาก ฟัน เปลี่ยนสายน้ำเกลือ สายสวนปัสสาวะ
- ดูแลให้พักผ่อนอย่างเพียงพอ อย่างน้อย 8- 10 ชั่วโมง
- เก็บส่งส่งตรวจตามแผนการรักษา และติดตามผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการ
- ให้อาชีพชีวนะตามแผนการรักษา

ข้อวินิจฉัยการพยาบาลข้อที่ 2 : เลือดออกง่าย (Bleeding)

ข้อมูลสนับสนุน

- ระดับเกล็ดเลือดต่ำ (ต่ำกว่า 20,000 / ลบ.มม.)
- ได้รับเคมีบำบัดและฉายแสง
- มีเลือดออกตามไรฟัน จุดจ้ำเลือด เลือดออกตามลำตัว
- อุจจาระ ปัสสาวะมีเลือดปน

เกณฑ์การประเมินผล

- เกล็ดเลือดอยู่ในระดับ >100,000/ลบ.มม
- ไม่มีเลือดออกที่ส่วนใดของร่างกาย

การพยาบาล

- ในขณะที่มีเลือดออก ให้ใช้แรงกดหรือประคบเย็นในตำแหน่งที่มีเลือดออก
- ให้พักผ่อนอย่างเพียงพอ
- ให้เกล็ดเลือดตามแผนการรักษา
- สังเกตอาการเลือดออกภายในและภายนอกร่างกาย เช่น จ้ำเลือดที่ผิวหนัง จุดใต้เลือดที่ผิวหนัง เลือดออกตามไรฟัน ปวดท้อง ท้องอืด อุจจาระปัสสาวะเป็นเลือด ระดับความรู้สึกตัวเปลี่ยนแปลง
- หลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ทำให้เลือดออกง่าย เช่น การเจาะเลือด การแปรงฟันที่มีขนแปรงแข็ง
- ถ้าต้องเจาะเลือด ให้ใช้เข็มเบอร์ 22 และกดบริเวณที่เจาะ อย่างน้อย 3-5 นาที
- ให้ใช้ไม้พันสำลีทำความสะอาดปาก ฟัน หรือบ้วนปากด้วยน้ำเกลือ หลังรับประทานอาหารทุกครั้ง
- งดอาหารที่แข็ง กรอบ ย่อยยากและเผ็ด ให้รับประทานอาหารอ่อน
- ป้องกันการท้องผูก โดยการรับประทานอาหารที่มีเส้นใย เช่น ผัก ผลไม้ และดื่มน้ำมากๆ
- ติดตามผลเกร็ดเลือด และ Hematocrit

ข้อวินิจฉัยการพยาบาลข้อที่ 3 : ได้รับสารอาหารน้อยกว่าความต้องการของร่างกาย

ข้อมูลสนับสนุน

- ผู้ป่วยบอกไม่หิว หรือ ไม่กิน
- น้ำหนักตัวลดลง
- รับประทานอาหารได้น้อยกว่าปกติ
- ตรวจพบแผลในช่องปาก กระพุ้งแก้ม มุมปาก
- มีอาการคลื่นไส้ อาเจียน เมื่อรับประทานอาหาร

เกณฑ์การประเมินผล

- ได้รับสารอาหารที่เพียงพอต่อร่างกาย
- รับประทานอาหารได้มากขึ้น
- น้ำหนักตัวเพิ่มมากขึ้น

กิจกรรมการพยาบาล

- ดูแลให้รับประทานอาหารอ่อน ย่อยง่าย
- กระตุ้นให้รับประทานอาหารน้อยๆ แต่บ่อยครั้ง และให้อาหารเสริมระหว่างมื้อ
- ดูแลสุขอนามัยในช่องปาก เช่น แปรงฟัน บ้วนปากด้วยน้ำสะอาดหรือน้ำเกลือก่อนและหลังรับประทานอาหาร
- ดูแลให้ยาคลื่นไส้ อาเจียน และ xylocaine viscous บ้วนปากก่อนรับประทานอาหาร ตามแผนการรักษา

ข้อวินิจฉัยการพยาบาลข้อที่ 4 : ปวด (Pain)

ข้อมูลสนับสนุน

- ผู้ป่วยบอกว่าปวด และแสดงอาการเจ็บปวด เช่น ร้องไห้ หน้ามึนวิ้งขมวด ไม่กล้าเคลื่อนไหว
- มีการเปลี่ยนแปลงของการหายใจ ซีพจร และความดันโลหิต
- นอนไม่หลับ กระสับกระส่าย

เกณฑ์การประเมินผล

- ผู้ป่วยไม่บ่นปวด หรือบอกว่าปวดลดลง
- สามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ปกติ
- นอนหลับพักผ่อนได้
- สัญญาณชีพปกติ

กิจกรรมการพยาบาล

- สังเกตอาการและระดับความเจ็บปวด
- ฝึกให้ทำกิจกรรมที่ช่วยควบคุมความเจ็บปวด เช่น ฝึกการหายใจเข้าออกลึกๆ
- ใช้วิธีการประคบเย็น เมื่อมีการอักเสบ หรือมีเลือดออกใต้ผิวหนัง หรือประคบร้อนเมื่อมีการหดเกร็งของกล้ามเนื้อหรือหลอดเลือด
- ดูแลให้พักผ่อนอย่างเพียงพอ
- เบี่ยงเบนความสนใจความเจ็บปวด เช่น ฟังเพลง
- ดูแลให้ยาแก้ปวดตามแผนการรักษา

จัดทำโดย พว.พลีพร วิวัฒน์วรกาญจน์